

Oude munten en bijgeloof

Bij de archeologische vondsten die ik van Pieter van Beers erfde behoorde ook een merkwaardige munt, gevonden in de Loonse en Drunense Duinen. Ik heb hem met Pieter vaak in handen gehad voordat ik er uiteindelijk in slaagde hem thuis te brengen. Het bleek een Zweedse øre te zijn uit 1683 van koning Karel XI; de typisch Zweedse koningskroon op de keerzijde zette mij op het juiste spoor. De initialen van de koning staan op de munt: C(arolus) R(ex) S(uedensis) = Karel, koning van Zweden. Het is een uitzonderlijk grote koperen munt, want de diameter is maar liefst 45 mm en het gewicht 37,5 gram. Ter vergelijking: onze euro heeft een diameter van 23,25 mm en weegt maar 7,38 gram.

Hoe is deze kolossale munt ooit in de Duinen beland? We mogen niet aannemen dat hij in ons land als betaalmiddel is gebruikt. Dat gebeurde hooguit met buitenlandse gouden munten en een enkele zilveren (b.v. de Oostenrijkse Theresienthaler), die voldoende intrinsieke waarde hadden (de waarde van het goud en zilver dat ze bevatten) om hier te worden vertrouwd. De verspreiding van munten van koper, brons en messing bleef beperkt tot het gebied waar ze waren geslagen. Bovendien, in het betalingssysteem van de Verenigde Nederlanden in de achttiende eeuw paste zo'n forse koperen munt niet; wij kenden in dat metaal alleen maar kleine duiten en oortjes.

De vondst staat in Brabant niet alleen. In 1951 werd door J. van Hoof uit Fijnaart een øre van koningin Christina uit 1652 aangetroffen bij graafwerk in Klundert en ook in Duizel werd iets dergelijks gevonden. Wanneer een munt ver buiten zijn normale verspreidingsgebied wordt gevonden en niet als betaalmiddel is gebruikt, dan moet er een ander,

minder voor de hand liggend gebruiksdoel zijn geweest. De oplossing van het raadsel heeft ongetwijfeld te maken met de twee kruislings geplaatste pijlen die de waardebepaling (1 OR S.M. = 1 ØRE ZWEEDS GELD) vergezellen. Daarvoor een stukje geschiedenis van het muntgeld.

De eerste munten duiken al rond 500 v. Chr. op in Klein-Azië. De Romeinen kenden al een uitgebreid muntstelsel met als basismunt de as (zoals bij ons de euro). Na de ineenstorting van het West-Romeinse rijk werden hier door particulieren wat kleine gouden muntjes geslagen met op de keerzijde een kruis. Karel de Grote (768 – 814) hervormde het hele muntwezen. Uitgangspunt was een pond zilver van 367 gram en daaruit werden 240 penningen (deniers) geslagen. Alleen voor het rekenen werd het pond eerst verdeeld in 20 schellingen (die bestonden aanvankelijk niet als munt) en elke schelling was 12 penningen. De ouderen onder ons hebben vroeger nog moeten leren rekenen met Engelse ponden, bestaande uit 20 shillings en elke shilling uit 12 pence. Conservatief als de Engelsen waren, stond er op de munt van een penny geen p maar nog steeds een d van denier.

Het slaan van munten is altijd een winstgevende bezigheid geweest; er werd enorm mee geknoeid. Je kon er op twee manieren aan verdienen: door de munten lichter te maken dan ze zouden moeten zijn of door het zilveragehalte stiekem te verlagen en meer koper toe te voegen. Op den duur betekende een pond dan ook niet langer een gewichtseenheid, maar simpel 240 stuks penningen. Die werden ten slotte zó klein, dat ze niet meer hanteerbaar waren. Men moest daarom dubbele penningen invoeren; die werden 'groten' genoemd. In oude Loonse akten is ook regelmatig sprake van 'een pond swart tournoijse', d.w.z. 240 penningen

van Frankrijk, geslagen in Tours, waar zoveel koper in zat dat ze zwart uitsloegen...

Tot aan ongeveer 1600 waren alle munten aan de keerzijde voorzien van een kruis. We kennen in verband daarmee nog steeds de uitdrukking 'kruis of munt gooien'. Toen dat kruis geleidelijk werd afgeschaft, misten sommige mensen dat erg. En dan komt onze Zweedse øre in beeld: de forse munt met daarop de twee gekruiste pijlen, die geluk moesten brengen. De munt was tegen het einde van de zeventiende eeuw geen geldstuk meer, maar een talisman die men bij zich droeg als afweermiddel tegen velerlei onheilen zoals de duivel, hekserij, betovering en andere vormen van zwarte magie. Wellicht werd er niet alleen een beschermingsmiddel tegen kwaad in gezien, maar moest hij ook op een positieve manier heil brengen: voorspoed en goede gezondheid.

Heemkundekring Loon op 't Sandt: Anton van der Lee ©Rond de Toren